

VLADISLAV SUVÁK: **Antisthenés: Štyri štúdie**

Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2017, 200 s.

Monografia *Antisthenés: Štyri štúdie* je v poradí už tretím dielom Vladislava Suváka, ktoré je venované postave Sókratovho nasledovníka Antisthena z Athén.¹ Celkovo ide už o ôsmy slovenský titul, ktorý mapuje kynickú filozofickú tradíciu a jej miesto v dejinách filozofie.²

Obsah práce je členený na úvod, štyri hlavné kapitoly a dva dodatky. V úvode nás autor upozorňuje na skutočnosť, že fragmentárna povaha Antisthenovho diela neumožňuje, aby sme k mysleniu tohto „prvého sókratovca“ (s. 8) pristupovali systematicky. Suvák sa preto pokúša aspoň o „čiasťočnú interpretáciu“, ktorá zasadzujú „jednotlivé správy do kontextu sókratovskej literatúry 4. st. pred Kr.“ a ktorá zároveň prihliada „na to, ako pristupujú k Antisthenovi neskorší antickí autori, ktorí ho spájajú s kynizmom“ (s. 7).

V prvej kapitole sa autor venuje problematike Antisthenovho života a diela. Pripomína nám, že správy o Antisthenovom živote boli súčasťou literárneho žánru tzv. *apophthegmata*, krátkych inštruktážnych výrokov, ktorých účelom bolo tradovanie (prevažne) etických maxím významných filozofov. Tieto zbierky výrokov vznikali najmä v helenistickom období a ich historická dôveryhodnosť je značne nejasná (s. 11).

Podľa autora sme na tom však oveľa lepšie v prípade antických správ o Antisthenových dielach. Z množstva zlomkov pred nami vyvstáva portrét mysliteľa, ktorý sa pohybuje na rozhraní duchovného rámca troch veľkých epoch dejín antickej filozofie: od predsókratovskej cez klasickú až po helenistickú (s. 13). Dôležitý je aj prehľad moderných antisthenovských skúmaní, ktorý Suvák začína analyzovaním práce *Antisthène* od francúzskeho filológa Charlesa Chappuisa (rok vydania 1854) a končí najnovšou prácou Susan Princeovej *Antisthenes of Athens. Texts, Translations, and Commentary* (rok vydania 2015) (pozri bližšie s. 14-23).

Osobitný priestor je venovaný aj monumentálnemu Giannantonioho dielu *Socraticorum Reliquiae*, a to najmä V. skupine jeho zlomkov, v ktorej nachádzame zozbierané antické svedectvá o Antisthenovi (s. 24). Zvyšné dve časti prvej kapitoly podávajú náčrt Antisthenovej „intelektuálnej biografie“ (s. 27-31) a analýzu Antisthenovho „katalógu diel“, ktorý sa nám zachoval u Diogena Laertského (s. 32-35).

Druhá kapitola skúma problematiku Antisthenovho miesta v dejinách antickej filozofie, pričom upozorňuje na skutočnosť, že z antických textov, ktoré sa zaoberajú Antisthenom,

² Pozri preklady Antisthenových zlomkov s analytickým komentárom *Antisthenés* (Kalaš – Suvák 2010) a *Antisthenis Fragmenta* (Kalaš – Suvák 2013).

³ K trom vyššie uvedeným titulom sem ďalej patria práce *Kynizmus grécky a moderný I.* (Suvák 2014), *Antisthenica Cynica Socratica* (ed. Suvák 2014), *Diogenovský kynizmus ako spôsob života* (Flachbartová 2015), *Diogenis Fragmenta* (Cepko – Kalaš – Suvák 2016) a *Starosť o seba: Antické problematizácie života a súčasné myslenie* (Flachbartová – Sisáková – Suvák 2016).

môžeme vyčítať dva vzájomne sa líšiace portréty tohto mysliteľa. Hlavným cieľom Suvákovho interpretačného úsilia je pokus prekonať túto zdanlivú odlišnosť a dospieť k „rekonštrukcii komplexnejšieho portrétu Antisthena“ (s. 37). Prvý portrét nachádzame v Xenofónových dialógoch, predovšetkým v jeho *Symposiu* – Antisthenés je tu vykreslený „ako človek, ktorý premýšľa o sókratovských témach autonómny spôsobom“ (s. 40). Zo Suvákovho textu je zrejmé, že autonómiu myslenia v zmysle starosti o seba samého považuje za hlavnú charakterizáciu sókratovskej tradície myslenia. Autor sa snaží komparatívnou metódou poukazovať na fakt, že portrét Sókrata ako autonómneho mysliteľa nachádzame aj u Platóna (s. 45-47), pričom pod „autonómny“ prejavom sókratovskej filozofie rozumie dnes už tradičné Jaegerovo vymedzenie „sókratovského dialógu, ktorého cieľom nie je vyslovenie pozitívneho učenia, ale sprítomnenie spoločného skúmania sprevádzaného apóriami a spormi“ (s. 52).

V tejto kapitole autor načrtáva takisto koncepciu antisthenovského mudrca. Upozorňuje na špecifikum Antisthenových spisov, ktorým je reinterpretácia mytologických, resp. historických hrdinov. Antisthenés svoje filozofické predstavy a etické ideály vkladal do postáv, akými boli Héraklés, Odysseus alebo perzský kráľ Kýros Veľký. Podľa Suváka mohol bájny Héraklés pre Antisthena „predstavovať rozumne konajúceho človeka, ktorý sa pridrižiava dvoch životných zásad: (1.) námaha (πόνος) je dobro (ἀγαθόν); a (2.) naše konanie musí viesť za každých okolností zdatnosť (ἀρετή)“ (s. 53). Suvák sa snaží dokazovať svoje tézy o antisthenovskom mudrcovi prostredníctvom analýzy dvoch zachovaných Antisthenových rečí *Aias* a *Odysseus* (s. 53-59) a ich následnej komparácie s Xenofónom a mladšou doxografickou tradíciou (s. 59-72).

V záverečnej časti druhej kapitoly autor konštatuje, že „Antisthenés zaujíma v doxografickej literatúre dôležité postavenie nielen ako prostredník medzi ‚sókratovským kynizmom‘ a ‚kynizujúcim sókratovstvom‘, ale aj medzi Sókratom a inými helenistickými školami, ktoré sa k Sókratovi hlásia“ (s. 77). Antisthenés ako sprostredkovateľ sókratovskej etiky tak mohol mať v dejinách antickej filozofie rovnako dôležité postavenie ako Platón (s. 78).

Tretia kapitola skúma dve zachované Antisthenove deklamácie z odlišného uhla pohľadu. Podľa slov samotného autora sa ich snaží uviesť „do širšieho kontextu sókratovskej literatúry a užšieho kontextu svedectiev o Antisthenovi“ (s. 81). Autor si kladie otázku, do akej miery môžeme v krátkych Antisthenových textoch *Aias* a *Odysseus* vidieť alternatívnu podobu sókratovského dialógu, ako ho charakterizujú Platón a Xenofón. V prvej časti tejto kapitoly nachádzame zaujímavú komparáciu názorov Platónovho a Xenofónovho Sókrata na rétoriku (s. 84-90). Zatiaľ čo Platónov Sókratés rétoriku odmieta ako klamlivé a podvodnícke umenie a stavia proti nej vznešené umenie dialektiky, u Xenofóna nenachádzame takýto negatívny obraz rétoriky ani jej kontrapozíciu k dialektike. Slovom autora, „tento protiklad nehrá u Xenofóna dôležitú rolu“ (s. 90). Z Platónovej koncepcie dialektiky ako umenia viesť rozhovor však môžeme vidieť iné paralely s Antisthenovými názormi.

Ako Suvák poukazuje v druhej časti tretej kapitoly (s. 90-93), „platónske διαλέγεσθαι znamená držať sa stručnej reči (βραχυλογία)“ (s. 92). Základný rozdiel medzi Antisthenovým chápaním dialektiky a tým Platónovým tak spočíva v tom, že „zatiaľ čo Antisthenés

chápal διαλέγεσθαι ako skúšku charakteru a návod na vnútorné zdokonaľovanie človeka, Platón z neho urobil vedenie, ktoré by sa malo stať kritériom premeny človeka aj obce v duchu maximy, že *vedieť, čo je dobro, znamená konať v súlade s týmto vedením*“ (s. 96).

Podnetné sú aj autorove úvahy o Antisthenovej koncepcii „vlastnej reči“ (οἰκεῖος λόγος). Podľa Aristotelových správ Antisthenés prisudzoval každej jednej veci špecifickú „reč“, ktorá o tejto veci vypovedá to, aká v skutočnosti je (s. 97). Ak by to bolo skutočne tak, potom by nebolo možné sformulovať vôbec žiadne protirečivé výroky, ba dokonca by sme o veciach nemohli vypovedať vôbec žiadne klamstvo alebo nepravdu. Suvák však upozorňuje, že Antisthenés nesledoval svojou argumentáciou „obhajobu relativizmu alebo skepticizmu, lebo nepopieral protirečenie v každodennom používaní jazyka“ (s. 97).

V poslednej, štvrtej kapitole sa autor vracia ku Xenofónovmu *Symposiu*, v ktorom odhaľuje portrét Antisthena ako filozofického „terapeuta“. Antisthenés údajne využíval sókratovskú metódu vyvracania (ἐλεγχος) na to, aby svojho spolubesedníka presvedčil „o správnosti sókratovského prístupu k životu“ (s. 110-111). Cieľom tohto sókratovského života mala byť zdatnosť, ktorá sa dá naučiť a ktorú je potrebné neustále precvičovať. Antisthenova úloha tak spočívala v tom, že v ľuďoch vyvolával zmenu zmýšľania, ktorá viedla k neustálej práci na sebe (s. 112), k rozvíjaniu „seba samého pomocou cvičenia (ἀσκητόν)“ (s. 113). Ďalší priestor venuje autor Antisthenovým názorom na lásku (Eróta) a bohatstvo (s. 113-118), pričom si všíma aj svedectvá neskorších doxografov, od Kléménta Alexandrijského cez Cicera až po správy o Antisthenovi z *Vatikánskeho gnomológia* (s. 118-127).

Práca je napísaná erudovaným štýlom, celkovo obsahuje až 462 poznámok pod čiarou, ako aj zoznamy skratiek antických a moderných autorov a ich diel, s ktorými autor pracuje. Za významný doplnok považujeme aj index citovaných pasáží z klasickej literatúry a nadštandardný zoznam domácej a zahraničnej literatúry k danej problematike. Formálna štruktúra recenzovanej monografie tak výrazne uľahčuje orientáciu v labyrinte moderných interpretácií antického myslenia, ktoré ponúka. Tým sa stáva prístupnou nielen historikom antickej filozofie, ale aj širšiemu prostrediu odbornej verejnosti, ktorá má záujem detailnejšie sa oboznamovať so zakladateľmi európskej filozofickej tradície.

František Škvrnda

Literatúra

- CEPKO, J., KALAŠ, A., SUVÁK, V. (2016): *Diogenis Fragmenta*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- FLACHBARTOVÁ, L. (2015): *Diogenovský kynizmus ako spôsob života*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- FLACHBARTOVÁ, L., SISÁKOVÁ, O., SUVÁK, V. (2016): *Starosť o seba: Antické problematizácie života a súčasné myslenie*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.
- KALAŠ, A., SUVÁK, V. (2010): *Antisthenés*. Kalligram: Bratislava.

- KALAŠ, A., SUVÁK, V. (2013): *Antisthenis Fragmenta*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- SUVÁK, V. (2014): *Kynizmus grécky a moderný I*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.
- SUVÁK, V. (ed.) (2014): *Antisthenica Cynica Socratica*. Praha: OIKOYMENH.

František Škvrnda ml.
Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie
Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava 5
Slovenská republika
e-mail: frantisek.skvrnda2@euba.sk

JONATHAN LEAR:

Aristotelés. Touha rozumieť

Preložil Jakub Jinek. Praha: Oikoymenh 2016, 367 s.

Jonathan Lear si v knihe *Aristotelés: Touha rozumieť* kladie predovšetkým dva ciele. Prvým je poskytnúť široko prístupný a zrozumiteľný úvod do Aristotelovej filozofie a priviesť tak prípadných záujemcov k čítaniu Aristotelových diel. Druhý cieľ ašpiruje na vlastný originálny výklad, ktorý miestami pláva proti prúdu zaužívaných interpretácií. Veľkou devízou tejto knihy je, že sa jej darí obe predsavzatia naplniť v jednotnom a systematicky previazanom podaní.

O tom, že autor sa snaží o pomerne široko prístupný výklad, svedčí už štruktúra a línia knihy, ktorá „pedagogicky“ postupuje od zrejmejšieho k menej zreteľnému. V úvodnej kapitole Lear rysuje pojem túžby a objasňuje jej význam pre pochopenie prírody, ľudskej prirodzenosti a boha. V druhej kapitole sa zameriava na samotný pojem prirodzenosti. Nasleduje výklad Aristotelovho chápania pohybu a jeho polemika s Parmenidovými a Zenónovými námietkami. Vo štvrtej kapitole sa Lear venuje prirodzenosti človeka (t. j. duši) a najmä preskúmaniu vzťahu túžby k poznávaniu, vnímaniu a rozhodovaniu. Piata kapitola podáva nárys Aristotelovej praktickej filozofie. Za vrchol knihy považujem najrozsiahlejšiu šiestu kapitolu s názvom *Porozumění obecné struktúre skutočnosti*, ktorá sa venuje logike, filozofii matematiky, princípu sporu a metafyzike. Tu sa žiada vyzdvihnúť podkapitolu *Turistický průvodce po Metafyzice VII*, ktorá je výnimočným pokusom zrozumiteľne priblížiť túto významnú, ale zároveň aj veľmi náročnú časť Aristotelovho diela. V recenzii sa zameriam najmä na načrtnutie kľúčových bodov Learovej interpretácie, ako aj na niektoré z jej originálnych momentov.